Программаялъе баян.

Жакъасеб школалда т1адаб борч ккола г1ун бач1унеб г1елалъе гъваридаб ва щулияб г1елмияб лъай кьей, гьеб жидер практикаялъулъ х1алт1изабизе ругьун гьари, дунялалдехун материалистияб бербалагьи лъугьинаби.

Гьеб масъала г1умруялде бахъинабиялъулъ к1удияб бак1 ккола рахьдал мац1алъ.

Миллиял школазда рахьдал мац1 малъиялъул аслияб мурад буго бац1ц1адаб литературияб мац1алда жидерго пикру эркенго загьир гьабизе ц1алдохъаби ругьун гьари (бицунги, хъванги),

Мац1 берцин гьабулеб алаталдаса пайда боси, миллияб художествияб ва г1елмияб литература ц1али ва бич1ч1и.

Авар литературияб мац1алъул кьуч1 ккола болмац1, амма литературияб мац1 бечелъизе к1вар бугеб маг1данлъун ккола киналго диалектал ва наречиял. Цогидал мац1азго г1адин авар мац1алъги г1аммаб куцалда т1олго маг1арулазул рух1ияб бечелъи жанибе бачуна.

Школалда авар мац1 малъиялда цереч1арал масъалаби

Авар мац1 школалда лъазабиялда цереч1арал масъалабилъун ккола: ц1алдохъабазул к1алзул ва хъвавул калам цебет1езаби, пасих1го ц1али камиллъизаби ва каламалъул культура борхизаби.

Школалда авар мац1 малъиялъул мурад буго: ц1алдохъабазе фонетикаялъул, лексикаялъул, раг1и лъугьиналъул ва хисиялъул, грамматикаялъул, стилистикаялъул х1акъалъулъ лъай щвей, жамг1ияб г1умруялда жаниб гьелъул к1варалъул х1акъалъулъ баянал кьей, бит1унхъваялъул ва лъалхъул ишараби камиллъизари, лъималазул раг1ул нахърател бечелъизаби.

V-IX классазда авар мац1алъул курсалъул г1уц1и

Рахьдал мац1алъул программаялда рекъон, 5-9 классазда ц1алдохъабазда малъизе ккола фонетика, графика, лексика, раг1и лъугьин,грамматика (морфология, синтаксис). Гьединго ц1алдохъабазда лъазе ккола стилистикаялъул ва мац1алъул

х1акъалъулъ г1аммал г1елмиял баянал. Ц1алдохъаби ругьунлъизе ккола бит1ун хъвазе, бит1ун ц1ализе, калам г1уц1изе ва лъалхъул ишараби лъезе.

Ц1алдохъабазул калам цебет1езаби ва гьел пасих1го ц1ализе ругьун гьари

Школалда авар мац1 малъиялъ ц1алдохъабазул логикияб пикру ва калам цебет1езабула.

Калам цебет1езабиялда хурхараб 3 нух буго:

1. Авар мац1алъул дарсазда лъималазул раг1ул нахърател бечед гьаби. Гьеб бечед гьабула бат1и-бат1иял словариял х1алт1абаздалъун, учебникалда ругел ругьунлъиялъул х1алт1абазул текстаздалъун, к1алзул ва хъвавул изложенияздалъун, сочиненияздалъун.

2. Авар литературияб мац1алъул раг1аби лъугьиналъул, гьел дандраялъул, предложениял г1уц1иялъул, бит1ун ц1алиялъул ва гь.ц. нормаби лъай.

3. Авар мац1алъул дарсазда бат1и-бат1ияб темаялъул ва жжанралъул материалазда т1асан ц1алдохъаби к1алъазе ругьун гьари.

Ц1алдохъанасда лъазе ккола тексталда т1ад х1алт1изе,гьелъул аслияб пикру батизе,къокъаб ва г1ат1идаб план г1уц1изе, гьелда рекъон материал тартибалдеги ккезабун, (бицунги хъванги) изложение т1обит1изе.

Изложениязе текстал ва сочиненияз темаби т1аса рищулеб мехалъ, гьел тарбия кьеялъул ва г1елмияб рахъалъан дандекколел рук1ине ккола.

Ц1алдохъабазул калам цебет1езабиялъе бихьизабураб лъабабго нухалъ гьезул каламалъулъ дандч1валел г1унгут1аби ва гъалат1ал т1аг1инаризе квербакъула.

Хъвавул х1алт1абазул к1одолъи борцуна раг1абаздалъун ва ч1езабун буго гьезие гьаб къадар.

Класс

Диктант

Словарияб

Сочинение

Изложение

Раг1и

Диктант

Раг1и

Т1анчил

гьумер

Раг1и

Раг1и

V

80-90

10-15

90-100

0.5-1

100-140

VI

90-100

15-20

120

1-1.5

140-180

VII

100-120

20-25

140

1.5-2

180-220

VIII

120-130

25-30

160

2-2.5

240-300

IX

130-140

30-35

180

2.5-3.5

300-400

Баян: Х1асилазул (контролияб) диктантги гьебго роцада гьабила, амма цадахъго грамматикиял т1адкъаял кьолел ругони, диктант къокъ гьабизе бегьула 10 раг1иялъ.

Авар мац1алъе къиматал лъезе ч1езарурал нормаби.

1. К1алзул жавабалъе къимат кьолеб куц.

«5» къимат лъола, мух1канго, г1ураб гъварилъиялда малъараб материал ц1алдохъанас бицунеб ва мац1алъул г1елмиял баяназе бит1араб определение кьолеб бугони, гьединго ц1ехолеб материал т1ок1к1ун лъалеб ва, гьелдаса

пайдаги босун, т1ехьалда ругел гурелги, жинцаго ургъарал мисалаздалъун жаваб кьуни.

«4» къимат лъола щуйил къиматалъе мустах1икъаб, амма маг1наялъулъ, яги хадуб-цебе рекъон бач1иналъулъ,1-2 гъалат1 яги бицадулъ 1-2 сакъат ккараб жавабалъе.

«3» къимат лъола ц1ехолеб материал аслияб куцалъ ц1алдохъанасда бич1ч1ун ва лъан бук1ин бихьизабулеб, амма определение кьолаго, яги бит1унхъваялъул къаг1ида бицунаго, г1унгут1аби риччараб, т1убараб мух1канлъи гьеч1еб жавабалъе.

«2» къимат лъола малъараб материалалъул ц1ик1к1унисеб бут1а ц1алдохъанасда лъалеб батич1они, бицунеб жоялъул тартиб гьеч1ого, бак1-бак1алде к1анц1ун бицунеб бугони.

Диктантазе къимат лъолеб куц.

«5» Къимат лъола гъалат1 гьеч1еб х1алт1уе. Гьеб къимат лъолеб диктанталда бук1ине бегьула бит1унхъваялъулъ биччараб 1 сакъат яги лъалхъул ишараялъулъ ккараб 1 г1унгут1и.

«4» къимат лъола бит1унхъваялъулъ 2 ва лъалхъул ишараби лъеялъулъ 2 гъалат1 бугеб, яги бит1унхъваялъулъ 1, лъалхъул ишарабазулъ 3, яги бит1унхъваялъулъ цониги гъалат1 гьеч1еб, лъалхъул ишарабазулъ 4 гъалат1 биччараб диктанталъе. Бит1унхъваялъулъ цого тайпаялъул 3 гъалат1 батаниги лъезе бегьула «4» къимат.

«3» къимат лъола бит1унхъваялъулъ 4 ва лъалхъул ишарабазулъ 4 гъалат1 батараб джиктанталъе, яги бит1унхъваялъулъ 3 ва лъалхъул ишарабазулъ 5, яги бит1унхъваялъулъ цониги гъалат1 гьеч1еб, лъалхъул ишарабазулъ 7 гъалат1 ккараб х1алт1уе.

«2» къимат лъола бит1унхъваялъулъ 7 ва лъалхъул ишарабазулъ 7, яги бит1унхъваялъулъ 6 ва лъалхъул ишарабазулъ 8, яги бит1унхъваялъулъ 5 ва лъалхъул ишарабазулъ 9, яги бит1унхъваялъулъ 8 ва лъалхъул ишараби лъеялъулъ 6 гъалат1 биччараб диктанталъе.

Грамматикиял т1адкъаял т1уразариялъе къимат лъолеб куц

«5» къимат лъола, гъалат1 гьеч1ого, киналго т1адкъаял т1уран ратани.

«4» къимат лъола, киналго т1адкъаязулункъилъа лъабил бут1а (3/4) бит1ун гьабун батани.

«3» къимат лъола, бащадалниги т1адкъаял рит1ун гьарун ратани.

«2» къимат лъола, бащдалдаса дагь гурони бит1ун т1уразарурал т1адкъаял ратич1они.

5 класс (68 саг1ат)

5 – контролияб диктант

9 – калам цебет1езаби

№

Темаби

Саг1ат

1

Такрар гьаби

5

2

Синтаксис ва пунктуация

14

3

Фонетика ва графика

9

4

Лексика

5

5

Раг1и лъугьин ва орфография

4

6

Предметияб ц1ар

4

7

Глагол

8

8

Такрар гьаби

4

9

Резерв

1

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:

раг1ул бит1араб ва хъвалсараб, г1емер ва цо маг1на бук1ин, омонимал, синонимал ва антонимал;

раг1ул фонетикияб, морфологияб ва г1уц1иялъул разбор гьабизе;

бат1и-бат1иял тайпабазул г1адатал предложениял г1уц1изе;

учебникалда кьурал схемабазда рекъон, предложжениял г1уц1изе;

раг1улъ ругел рагьарал ва рагьукъал гьаркьал хисизарун, предм.ц1аралъул г1емерлъул форма лъугьинабизе.

Ц1алдохъабазда бажаризе ккола:

г1адамазул ва географиял ц1аразулъ, къват1азул, байданазул ва пачалихъиял байрамазул ц1аразулъ к1удияб х1арп хъвазе;

т1ахьазул, газетазул, журналазул, суратазул, кинофильмабазул, литературиял асаразул ц1аразул бет1ералда к1удияб х1арп хъвазе ва кавычкаби лъезе;

журарал раг1аби рит1ун хъвазе;

6 класс (68 саг1ат)

4 - контролияб диктант

9 – калам цебет1езаби

№

Темаби

Саг1ат

1

Такрар гьаби

3

2

Лексика ва фразеология

6

3

Раг1и лъугьин

3

4

Предметияб ц1ар

9

5

Прилагательное

5

6

Рик1к1ен

7

7

Ц1арубак1

4

8

Причастие

6

9

Деепричастие

5

10

Такрар гьаби

5

11

Резерв

2

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:

Цогидал мац1аздаса рач1арал раг1аби, ц1иял ва басралъарал раг1аби, фразеологиял сверелал.

Морфологияб къаг1идаялъ раг1и лъугьинабизе.

Цолъул ва г1емерлъул формаялда предм.ц1арал падежазде сверизаризе.

Г1адатаб ва жубараб прилагательное лъугьинабизе.

Причастиял ва деепричастиял лъугьинаризе.

Ц1алдохъабазда бажаризе ккола:

Предм.ц1аралъул суффиксал рит1ун хъвазе.

Журарал предм.ц1арал рит1ун хъвазе.

Рик1к1ен ва ц1арубак1ал рит1ун хъвазе

Причастиял ва деепричастиял сверелазулъ лъалхъул ишараби лъезе.

Жубараб план г1уц1изе.

Бат1и-бат1иял темабазда т1асан ха

Барияб тайпаялъул текст дурусго ва къокъго бицине.

Цо сундул бугониги цебе суратги ч1езабун, хабар г1уц1изе.

7 класс (68 саг1ат)

7 – контролияб диктант

6 – калам цебет1езаби

№

Темаби

Саг1ат

1

Такрар гьаби

3

2

Глагол

21

3

Наречие

8

4

Союзал

4

5

Частицаби

4

6

Хадурег1ел

2

7

Междометие

2

8

Такрар гьаби

6

9

Резерв

5

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:

7 абилеб классалда лъазарурал жалго жидедаго ч1арал ва кумекалъулал каламалъул бут1аби баян гьаризе.

Глаголалъул бат1и-бат1иял формаби лъугьинаризе.

Ц1алдохъабазда бажаризе ккола:

Глаголал рит1ун хъвазе. Союзал, хадурег1ел ва частицаби бит1ун хъвазе, междометияздა хадуб запятая яги ах1ул ишара лъезе. Глаголал, наречиял (аск1об, цебе, гъорлъ) ва частицаби, авар литературияб мац1алъул орфоэпия ц1унун, ц1ализе.

Г1адамасул сипат-сураталъулги х1алт1ул иналъулги описаниялъул элементал ругеб хабарияб тексталъул г1ат1идгоги къокъгоги изложение хъвазе.

8 класс (68 саг1ат)

4 – контролияб диктант

8 – калам цебет1езаби

№

Темаби

Саг1ат

1

Такрар гьаби

4

2

Синтаксис ва пунктуация

8

3

Предложениялъул бет1ерал членал

16

4

Г1адатал предложениязул тайпаби

19

5

Такрар гьаби

3

1

Резерв

6

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:

Раг1абазул дандраязул, бат1и-бат1иял тайпабазул г1адатал предложениязул, рат1алъизарурал членалгун предложениязул синтаксисияб разбор гьабизе.

Раг1абазда гьоркьоб бугеб бухьен баян гьабизе.

Цо составалъул, к1иго составалъул ва лъабго составалъул, тайпа цоял ва рат1алъизарурал членал, обращениял ва гьоркьор ккарал раг1аби ругел г1адатал предложениял г1уц1изе.

Ц1алдохъабазда бажаризе ккола:

Тайпа цоял членал, хит1аб, гьоркьор ккарал раг1аби ва междометиял, рат1алъизарурал членал ругел предложениязулъ лъалхъул ишараби лъезе.

Кколеб бак1алда подлежащеялдаги сказуемоялдаги гьоркьоб тире лъезе

Художествиял текстал пасих1го ц1ализе.

Жиндирго автобиография бицине (абунги хъванги)

Газеталъе макъалаби, данделъиялъул протокол хъвазе

9 класс (768 саг1ат)

4 – контролияб диктант

14 – калам цебет1езаби

№

Темаби

Саг1ат

1

Такрар гьаби

1

2

Жубараб предложение

41

3

Такрар гьаби

4

4

Резерв

4

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:

Журарал предложениязул синтаксисияб разбор гьабизе.

Бат1и-бат1ияб тайпаялъул журарал предложениял данде гьаризе.

Бит1араб калам хъвалсаралде сверизабизе.

Ц1алдохъабазда бажаризе ккола:

Жубараб сок1к1араб предложениялъул бут1абазда гьоркьоб запятая лъезе.

Жубараб предложениялъул бет1ераб ва т1аджубараб бут1аялда гьоркьоб кколелъуб запятая лъезе.

Союз гьеч1еб жубараб предложениялъулъ х1ажатал лъалхъул ишараби лъезе.

Гьит1инаб ялъуни к1удияб макъалаялда т1асан коспект, ялъуни тезисал х1адуризе.